

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу Медяник Інни Сергіївни «Механізм реінтеграції тимчасово окупованих територій України: теоретико-правова характеристика», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність і значущість обраної теми дисертації. Реінтеграція тимчасово окупованих територій є ключовим етапом відновлення суверенітету та територіальної цілісності України, а також забезпечення національної безпеки. Повернення тимчасово окупованих територій під контроль України важливе для відновлення і забезпечення прав та свобод громадян, які проживають на цих територіях. Серед іншого, реінтеграція потребує удосконалення і реформування правової системи, виваженого і детального правового забезпечення; обґрунтування вибору інструментів державної політики у сфері реінтеграції тимчасово окупованих територій. Механізм реінтеграції тимчасово окупованих територій важливо осмислити, сформулювати та окреслити на нормативно-правовому рівні заздалегідь, до проведення деокупації територій.

Отож постала потреба в принципово новому науковому осмисленні механізму реінтеграції тимчасово окупованих територій з акцентом на принципи верховенства права та гуманізму.

Як справедливо зазначає Медяник І.С., недостатність досліджень у цій сфері не сприяє розвитку концептуального розуміння цього явища у межах доктрини та законодавства. Увага науковців, переважно, сконцентрована на проблемах гібридної війни росії проти України, державних кордонів, національного суверенітету, захисту прав людини в ширшому сенсі та конкретних механізмах забезпечення правового статусу внутрішньо переміщених осіб на тимчасово окупованих територіях України. Тому, потреба розробки та практичного впровадження механізму реінтеграції тимчасово окупованих територій України після деокупації зумовило вибір теми, визначення мети та завдань дисертаційної роботи.

Дисертація важлива тим, що її авторка намагається прокласти шлях для

подальшого проведення реінтеграції тимчасово окупованих територій України.

Метою дослідження є комплексна теоретико-правова характеристика механізму реінтеграції тимчасово окупованих територій України, враховуючи зарубіжну практику, визначення напрямів її впровадження в умовах деокупації (с. 24 дисертації). У цьому контексті дисертація Медяника І.С. можна вважати цілком актуальною та своєчасною. Ґрунтовне теоретико-правове дослідження механізму реінтеграції тимчасово окупованих територій України, безумовно спрямоване на вирішення важливого наукового завдання, що матиме значення як для теорії права, так і для розбудови і відновлення України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконана відповідно до Стратегії діяльності Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України на 2024-2026 роки, затвердженої Наказом Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 26 квітня 2024 р. № 126, Національної стратегії у сфері прав людини (§ 22. Забезпечення та захист прав осіб, які проживають на тимчасово окупованій території України), затвердженої Указом Президента України від 24 березня 2021 р. № 119/2021, Стратегії інформаційної реінтеграції Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, затвердженої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2018 р. № 1100-р., Стратегії інтегрованого управління кордоном до 2025 р., затвердженої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 687-р., Стратегія деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, затвердженої Указом Президента України від 24 березня 2021 р. № 117/2021, Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021-2025 роки, затвердженої постановою загальних зборів НАПрН України від 26 березня 2021 р. № 12-21 (пріоритетним напрямом подальших правових досліджень визначено «Конституційно-правове регулювання механізму реалізації публічної влади в Україні»); загальноуніверситетської теми наукових досліджень Дніпровського державного університету внутрішніх справ «Теоретико-методологічні та прикладні

проблеми державотворення та правотворення в Україні» (затверджена 05 грудня 2018 р., реєстраційний номер 0118U100436) (с. 24 дисертації).

Ступінь обґрунтованості положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Авторкою правильно та чітко визначено об'єкт, предмет, методи, мету і задачі дослідження. В ході дослідження вона вдало реалізує мету дослідження, оскільки дисертація базується на комплексному підході, характеризується високим рівнем наукових узагальнень, що певною мірою обумовлено й характером дослідницької бази. Перевагою роботи є те, що авторка аналізує численні наукові праці з теорії держави і права, конституційного, адміністративного, міжнародного та інших галузей права, філософії, соціології, державного управління та ін. Дисертантка ґрунтовно досліджує роботи як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, що вийшли друком у різні історичні періоди, піддає критиці положення цих робіт, формулює авторську позицію, при цьому критичний аналіз у дисертації відрізняється високим рівнем аргументованості, виваженості, толерантності. Робота ґрунтується на аналізі раніше діючого, чинного вітчизняного та міжнародного, європейського законодавства.

Аналіз змісту роботи свідчить про самостійну, завершену, аргументовану, комплексну роботу і дозволяє констатувати високий науково-теоретичний та прикладний рівень проведеного дослідження механізму реінтеграції тимчасово окупованих територій України. Вдала структурна побудова дисертації свідчить про науково вивірений та аргументований підхід до вирішення поставлених задач. Структура роботи є загалом оптимальною. Викладені у вступі та розділах основної частини роботи положення, які стосуються постановки проблеми в цілому, окремих її аспектів, переконують у тому, що відповідні питання є теоретично і практично важливими, до кінця не розробленими в науці і перспективними для дослідження.

Належний ступінь обґрунтованості і достовірності результатів дослідження забезпечено використанням низки загальнонаукових та спеціальних методів пізнання. Їх застосування визначає логічну побудову дисертації та дозволяє послідовно й науково обґрунтовано реалізувати мету і задачі, поставлені на початку дослідження. Зміст і аргументація авторських понять видаються повними і

обґрунтованими. Хоча, як убачається, вони не позбавлені і певних суперечностей, про що буде зазначено окремо.

Широко представлені в дисертації приклади із практики, при цьому вони вдало ілюструють та підтверджують вироблені автором теоретичні положення і висновки. В цілому науково-практичний характер роботи представлений ґрунтовно.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дисертація є одним із перших у вітчизняній правничій науці комплексним загальнотеоретичним дослідженням, в якому на підставі аналізу зарубіжного досвіду, правової доктрини, національного законодавства та міжнародних стандартів розкрито зміст, структуру та особливості механізму реінтеграції тимчасово окупованих територій України.

Винесені автором на захист концептуальні висновки і рекомендації загалом, мають наукову цінність, є новими або такими, що наділені істотними ознаками новизни.

Заслужовують уваги висновки авторки про те, що реінтеграція тимчасово окупованих територій включає *територіальний контекст (повернення територій)* та *індивідуальний контекст (повернення людей)*. Територіальний контекст передбачає здійснення реінтеграційних заходів військово-дипломатичним шляхом, а для повернення людей на деокуповані території слід залучати соціально-гуманітарний інструментарій. Застосування гуманітарних засобів є важливим заходом, оскільки індивідуальний контекст реінтеграції передбачає повернення до соціально-гуманітарного простору України людей, які мешкали на окупованих територія, або які в силу обставин були вимушені здійснити внутрішнє переміщення чи мігрувати за кордон. Дослідження реінтеграційних програм окремих країн світу (Хорватія, Молдова, Грузія та ін.) дозволило виявити, що така політика неодмінно містила потужний гуманітарний компонент.

Відзначаються науковою новизною висновки про те, що інституційна складова механізму реінтеграції ТОТ України визначається як система суб'єктів (інституцій), що в єдності реалізують мету та завдання функціонування досліджуваного механізму. До заходів реінтеграції деокупованої території може бути залучена різна кількість інституцій залежно від характеру і наслідків окупації, її тривалості тощо.

До інституційної системи механізму реінтеграції ТОТ України входять органи загальної та спеціальної компетенції. Утворена низка спеціальних інституцій, відповідальних за реінтеграцію ТОТ, але їх повноваження частково не узгоджені та не конкретизовані. Суб'єктів механізму реінтеграції ТОТ України класифіковано за такими критеріями: за характером компетенції; за галуззю права; за сферами діяльності; за типом зв'язків з державою; за підставами участі у процесі реінтеграції; за часом функціонування: постійно діючі інституції, тимчасові інституції; за формами реалізації діяльності; за територією функціонування та розкрито їх види.

В якості положень, що відображають наукову новизну слід, зокрема, виділити висновки та пропозиції автора про те, що основою поновлення деокупованих територіальних громад є організаційне, правове та інституційне забезпечення. Організаційне забезпечення – система заходів, спрямованих на створення ефективної структури управління, координацію між різними учасниками процесу, оптимізацію управлінських структур та ефективне використання фінансових і матеріальних ресурсів. Сформульовано напрями оптимізації надання адміністративних послуг у деокупованій територіальній громаді. Правове забезпечення – система елементів, що включає адаптацію нормативно-правової бази для врегулювання нових умов функціонування органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства на цих територіях; створення і реалізацію правових механізмів, що регулюють процеси відновлення та реінтеграції; визначення процедур для оцінки завданих збитків, відновлення інфраструктури та соціальних об'єктів, а також гарантування прав громадян, які постраждали внаслідок окупації. Інституційне забезпечення – система органів, установ та організацій, що гарантують ефективне управління, фінансування та контроль за процесами поновлення та реінтеграції цих територій, що дозволить налагодити ефективне управління, оперативне відновлення інфраструктури і соціальних послуг, а також реалізацію передових практик для стійкого розвитку і реінтеграції постраждалих територій. Таке забезпечення включає військові адміністрації, органи місцевого самоврядування, координаційні центри, фінансові інституції, моніторингові та контрольні органи, а також національні та міжнародні громадські організації.

Значний інтерес представляє здійснений автором аналіз нормативно-правових актів, що закріплюють правові засади механізму реінтеграції тимчасово окупованих територій України, які поділено на три умовні групи: 1) нормативно-правові акти, що встановлюють правовий статус тимчасово окупованих територій України; 2) нормативно-правові акти, що визначають політику та регулюють процес реінтеграції тимчасово окупованих територій України; 3) нормативно-правові акти, що встановлюють правовий статус суб'єктів механізму, які проводять реінтеграцію. Національна правова рамка є ключовою у регулюванні реінтеграції тимчасово окупованих територій України. Політику реінтеграції тимчасово окупованих територій України та її процесуальні аспекти визначають переважно підзаконні нормативно-правові акти. Необхідне прийняття єдиного систематизованого закону у сфері реінтеграції тимчасово окупованих територій України, а також ухвалення Національної стратегії реінтеграції деокупованих територій України та Стратегії інформаційної політики щодо деокупованих територій України.

Викладене дозволяє визначити, що дисертація Медяник І.С. має наукову новизну. Дисертанткою на основі опрацьованого наукового, теоретичного та емпіричного матеріалу сформульовано низку конкретних пропозицій і висновків.

Наукова і практична цінність дисертації. Варто наголосити на тому, що ряд положень дисертації відзначаються науковим і практичним значенням. Теоретичною основою дослідження виступили дисертації, монографії, наукові статті тощо вітчизняних та зарубіжних авторів у сфері юриспруденції, філософії, історії, соціології та інших суспільних наук. Нормативною основою дисертації є чинне національне законодавство України, міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України. Емпіричною основою дисертації є інформаційно-довідкові видання, судова практика, статистичні дані тощо.

Стиль, у якому написано роботу, характеризується лаконічністю й обґрунтованістю при викладі думок, внутрішньою логікою. Авторка досить толерантна у полеміці з іншими дослідниками. Вона виявила високу культуру при використанні цитат. Структура і зміст роботи свідчать про цілісність дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що включають дев'ять підрозділів,

висновків, списку використаних джерел. Робота завершується сформульованими висновками, пропозиціями щодо удосконалення чинного законодавства України, а також визначенням перспективних напрямків подальших наукових розробок.

Повнота висвітлення результатів та висновків дисертації у наукових публікаціях. Висновки до роботи повною мірою відображають результати здійсненого дослідження. Вона спирається на широке коло нормативних джерел і наукової літератури різними європейськими мовами (481 позиція).

Основні положення, теоретичні висновки та практичні рекомендації, що містяться у дисертації, висвітлені авторкою у 11 публікаціях, з яких 4 – наукові статті, надруковані у фахових виданнях України з юридичних наук; 7 – у збірниках тез доповідей на науково-практичних конференціях.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Поряд із вищезгаданими надбаннями у роботі Медяник І.С., як у будь-якому новому теоретичному дослідженні складного та багатоаспектного наукового завдання, що відображає певний творчий потенціал, містяться положення, які видаються недостатньо обґрунтованими, принаймні дискусійними:

1. На с. 108 дисертації Ви зауважуєте, що механізм включає в себе низку елементів, зокрема суб'єкти, об'єкти, інструменти, процедури та заходи тощо. На с. 118 дисертації зазначено, що механізму реінтеграції тимчасово окупованих територій України притаманна наявність внутрішніх і зовнішніх зв'язків між складовими, різноманітних форм, методів, засобів і способів. В дисертації Ви розкриваєте мету механізму, його ознаки, структуру, суб'єкти та функції. Цікаво було б почути Вашу позицію саме щодо засобів реінтеграції.

2. Друге питання пов'язане з першим. На с. 119 та 135 дисертації зазначено, що серед ознак механізму реінтеграції тимчасово окупованих територій України – те, що він базується на засадничих, фундаментальних ідеях та цінностях – принципах. Але такі принципи потребують конкретизації. Які на Вашу думку принципи мають бути у основі механізму реінтеграції тимчасово окупованих територій України.

3. Ви зауважуєте на с. 118 дисертації, що механізм реінтеграції тимчасово окупованих територій України забезпечується загальними і спеціальними

(юридичними) гарантіями. На с. 124 дисертації Ви визнаєте, що гарантії є структурною складовою механізму реінтеграції. Уточніть свою думку.

4. На с. 100 дисертації вказано, що одним із напрямів імплементації зарубіжного досвіду реінтеграції тимчасово окупованих територій є гармонізація національних нормативно-правових актів з міжнародними документами з питань реінтеграції. А на с. 143 дисертації Ви вказуєте, що реінтеграція ТОТ є по суті є внутрішнім питанням, тому міжнародні стандарти опосередковано сприяють його вирішенню. На с. 144 дисертації Ви погоджуєтесь, що держава, яка готується до реінтеграції, або почала її здійснення на територіях, повернутих під власний контроль, не зв'язана жодними специфічними міжнародно-правовими зобов'язаннями. Уточніть, як співвідносяться між собою ці тези.

5. Ви справедливо вказуєте, що фіналізація реінтеграції деокупованих територій України передбачає повний перехід публічної влади від військових адміністрацій до органів місцевого самоврядування, утворених після місцевих виборів, проведених відповідно до Конституції України. На якому етапі має відбутись такий перехід в контексті гарантування національної безпеки?

Однак, висловлені зауваження носять скоріше дискусійний характер та в цілому не впливають на загальну високу оцінку дисертаційної роботи.

Висновок. Подана дисертація є самостійною завершеною науково-дослідною роботою, в якій отримані нові, науково обґрунтовані результати, що вирішують важливе теоретико-правове завдання юридичної науки. Зміст дисертації Медяник Інни Сергіївни «Механізм реінтеграції тимчасово окупованих територій України: теоретико-правова характеристика» спеціальності 081 «Право».

Отже, дисертаційна робота Медяник Інни Сергіївни «Механізм реінтеграції тимчасово окупованих територій України: теоретико-правова характеристика» виконана на високому науковому та методологічному рівнях та відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), п.п. 6, 7, 8 Порядку присудження

ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

Рецензент
завідувач кафедри
теорії та історії держави та права,
конституційного права та прав людини
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор

Валентина БОНЯК